

УДК 325.125

АНАЛІЗ СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ СОЦІАЛЬНИХ ІНВЕСТИЦІЙ ТА ЇХ КЛАСИФІКАЦІЯ**Богуславська С.І.**, викладач, Черкаський інститут банківської справи, м. Черкаси**Богуславська С.І. Аналіз сутності поняття соціальних інвестицій та їх класифікація.**

В роботі розглянуто різні підходи до визначення поняття інвестиції та соціальні інвестиції. Досліджено класифікацію соціальних інвестицій. Розглянуто міжнародний та вітчизняний досвід створення корпоративних соціальних фондів. Доведено, що продумана політика соціальної відповідальності впливає практично на всі ключові показники успішності компаній. В Україні присутні стійкі тенденції до того, що найближчим часом соціально-відповідальні компанії отримають більше переваг на ринку, ніж компанії з традиційним підходом до взаємин із суспільством. Особливо, це стосуватиметься висококонкурентного сектора споживчих товарів і послуг, а також у чималому ступені компаній, що займаються природними ресурсами, де розташування населення і влади буде грати важливу роль в отриманні контрактів на розробку родовищ. Бізнес, який ігнорує вимоги суспільства, нестійкий і вразливий. Виявлено, що соціальні інвестиції, будучи основною формою реалізації корпоративної соціальної відповідальності, роблять позитивний вплив на діяльність компанії

Богуславская С.И. Анализ сущности понятия социальных инвестиций и их классификация.

В работе рассмотрены различные подходы к определению понятия инвестиции и социальные инвестиции. Исследована классификация социальных инвестиций. Рассмотрен международный и отечественный опыт создания корпоративных социальных фондов. Доказано, что продуманная политика социальной ответственности влияет практически на все ключевые показатели успешности компаний. В Украине присутствуют устойчивые тенденции к тому, что в ближайшее время социально-ответственные компании получат больше преимуществ на рынке, чем компании с традиционным подходом к взаимоотношениям с обществом. Особенно это будет касаться высококонкурентного сектора потребительских товаров и услуг, а также в немалой степени компаний, занимающихся природными ресурсами, где расположение населения и власти будет играть важную роль в получении контрактов на разработку месторождений. Бизнес, который игнорирует требования общества, неустойчив и уязвим. Выявлено, что социальные инвестиции, являясь основной формой реализации корпоративной социальной ответственности, оказывают положительное влияние на деятельность компании.

Boguslavska S. Analysis of the notion of social investments and their classification.

In work various approaches to definition of concept of an investment and social investments are considered. Classification of social investments is investigated. The international and domestic experience of creation of corporate social funds is considered. It is proved that the thought-over policy of social responsibility influences practically all key indicators of success of the companies. At Ukraine there are steady tendencies to that soon the social and responsible companies will get more advantages in the market, than the companies with traditional approach to relationship with society. Especially it will concern highly competitive sector of consumer goods and services, and also in no small measure the companies which are engaged in natural resources where the arrangement of the population and the power will play an important role in obtaining contracts for development of fields. Business which ignores society requirements, is unstable and vulnerable. It is revealed that social investments, being the main form of realization of corporate social responsibility, have positive impact on company activity.

Постановка проблеми. Актуальність теми зумовлена неоднозначністю в трактуванні соціальних інвестицій, відсутністю комплексної класифікації соціальних інвестицій. Недостатній рівень розроблення проблеми, її багатоаспектність та дискусійність зумовили необхідність визначення сутності соціальності соціальних інвестицій та їх класифікації.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Увага даному питанню приділяється вже дуже давно. Ним займалися такі вчені як В.С. Вінников, О.А. Воронова, М.І. Лібокаріна, О.О. Орлова, А.В. Бондаренко, В.І. Куценко, Е.М. Лібанова, А.В. Василик, Ж.В. Поплавська, В.Г. Геєць.

Виділення невирішених проблем. Аналіз виявив вузьку спеціалізацію соціальних інвестицій у дослідженнях вчених, що викликає розбіжності у їх трактуванні та класифікації. Дискусії щодо соціально-економічної сутності соціальних інвестицій та їх вплив на людський розвиток ще не отримали фундаментального та комплексного відображення в соціальній економічній літературі, що зумовлює інтерес до цієї проблематики.

Цілі статті. Метою статті є визначення соціальних інвестицій як найважливішого чинника економічного зростання і підвищення добробуту населення.

Вклад основного матеріалу. Найбільш ефективною формою реалізації корпоративної соціальної відповідальності є соціальні інвестиції, які включають не тільки просту благодійність, а комплекс заходів, спрямованих на отримання позитивного соціального ефекту. Під соціальним ефектом розуміється внесок діяльності компанії в рішення деякої соціальної проблеми місцевого співтовариства в цілому або певної групи

всередині цієї спільноти. Вплив на основну діяльність в даному випадку розуміється як користь, яку реалізація соціальних програм приносить основній діяльності компанії. В якості позитивних соціальних ефектів можуть враховуватися: підвищення рівня зайнятості населення, підвищення рівня охорони здоров'я, розвиток науково-технічного потенціалу, підвищення якості освіти та її доступності для населення, підвищення рівня забезпеченості населення житлом, створення і поліпшення транспортної інфраструктури, поліпшення екологічної ситуації.

Для розуміння терміна «соціальні інвестиції» звернемося до терміна «інвестиції». У роботі «Основи інвестиційного менеджменту» І.А. Бланком запропоновано наступне трактування: інвестиції являють собою вкладення капіталу в усіх його формах у різні об'єкти (інструменти) господарської діяльності з метою одержання прибутку, а також досягнення іншого економічного або позаекономічного ефекту, здійснення якого базується на ринкових принципах і пов'язане з факторами часу, ризику і ліквідності [2, С. 254]. Таким чином, інвестиції спрямовані на отримання прибутку, досягнення економічного ефекту і досягнення позаекономічного ефекту (соціального ефекту).

Визначення соціальних інвестицій бізнесу українськими вченими-економістами трактується як матеріальні, технологічні, управлінські чи інші ресурси, а також фінансові кошти компаній, що направляються за рішенням керівництва на реалізацію соціальних програм, розроблених з урахуванням інтересів основних внутрішніх і зовнішніх зацікавлених сторін у припущенні, що в стратегічному відношенні компанією буде отриманий певний (хоча і не завжди і не просто вимірюваний) соціальний і економічний ефект [4, С. 66].

Соціальне інвестування, на думку А.В. Бондаренко, Л.О. Омелянович, – це спосіб реалізації корпоративної соціальної відповідальності за допомогою цільових програм, які відповідають потребам основних груп зацікавлених осіб – споживачів, персоналу, місцевих громад. Соціальному інвестуванню властиві основні характеристики інвестування, за винятком критерію, що розмежовує ці поняття, – об'єкта інвестування [1, С. 201].

Взявши за основу визначення І.А. Бланка, з упором на соціальний аспект інвестицій, можна дати наступне визначення поняття «Соціальні інвестиції». Соціальні інвестиції являють собою вкладення капіталу в усіх його формах у різні об'єкти соціальної сфери з метою отримання соціального та економічного ефекту. Це визначення узагальнює визначення, дані вище, і може бути використане в конкретних завданнях шляхом уточнення поняття соціального ефекту. Суб'єктами соціальних інвестицій можуть виступати держава, некомерційні організації, бізнес і домашні господарства. Держава виконує свої соціальні функції через нормативні документи (закони та інші нормативні акти), бізнес та некомерційні організації здійснюють соціальні інвестиції через програми і проекти. Домашні господарства здійснюють соціальні інвестиції в приватному порядку. За формою реалізації соціальних інвестицій можна виділити соціальні інвестиції, надані у вигляді фінансових та інших матеріальних ресурсів (фінансування програм соціальної спрямованості, надання техніки та обладнання для виконання певних робіт), а також у вигляді трудових ресурсів компанії та волонтерів (виконання соціально значущих робіт персоналом компанії і залученими волонтерами).

Соціальні інвестиції можуть бути спрямовані як у внутрішнє, так і в зовнішнє середовище. Усередині компанії соціальні інвестиції спрямовуються в основному на розвиток персоналу і охорону здоров'я. Зовнішні соціальні інвестиції спрямовані на розвиток місцевого співтовариства, природоохоронну діяльність і ресурсозбереження, сумлінну ділову практику. Розподіл соціальних інвестицій за напрямками використання залежить від галузевої специфіки підприємства.

Трудомісткі галузі орієнтовані в основному на «внутрішні» соціальні інвестиції (розвиток персоналу та охорона його здоров'я), в той час як енерго- та матеріаломісткі галузі – на «зовнішні» (ресурсозбереження та охорона навколишнього середовища). Даний факт розкриває тезу про залежність величини соціальних інвестицій від «технології» компанії в широкому сенсі: «легкі» галузі орієнтовані в основному на роботу з власними співробітниками, в той час як «важкі» змушені нести додаткові статті витрат, пов'язані з екологією і ресурсозбереженням. Одним з найбільш значущих ознак для характеристики соціальних інвестицій є джерело фінансування соціальних інвестицій. Розуміння того, звідки беруться кошти на соціальне інвестування, важливо тому що дозволяє не просто точно ідентифікувати походження соціальних інвестицій, але і більш виправдано оцінювати ефективність їх використання як з економічної, так і з соціальної точки зору. Розрізняють такі джерела соціальних інвестицій: поточні витрати; прибуток до оподаткування; чистий прибуток; нефінансові соціальні інвестиції.

Українські компанії фінансують соціальні програми в основному з чистого прибутку. Зарубіжні ж фірми воліють створювати незалежні корпоративні фонди, статутний капітал яких формується компаніями, що дозволяє збільшити об'єм коштів, що спрямовуються на підтримку соціально значущих заходів. Серед корпоративних фондів міжнародного рівня можна виділити наступні: Xerox Foundation; Apple Foundation; Hewlett-Packard; Nestle Foundation. В українській практиці створення корпоративних фондів тільки набирає обертів. Найбільш відомими українськими корпоративними фондами є наступні фонди: Фонд Віктора Пінчука; Фонд Петра Порошенка; Фонд «АнтиСНІД».

Законодавства зарубіжних держав виробили інструменти стимулювання корпоративних соціальних інвестицій, в тому числі через податкові пільги. Українське законодавство в цій частині не розвинене. Можливості по стимулюванню соціальних інвестицій в Україні необхідно розглядати через призму законодавства про благодійництво, так як поняття «соціальні інвестиції» в українському законодавстві відсутня. Необхідно відзначити, що в більшості регіонів України відсутні нормативні документи, що

регулюють благодійну діяльність. Прийняття законів про благодійність в тих регіонах, де їх немає, створить сприятливі умови для розвитку корпоративних соціальних програм на території цих регіонів. Таким чином, можна відзначити, що в даний час регіональні влади проявляють низьку активність в частині заохочення організацій, що здійснюють благодійну діяльність, через надання пільг з податку на прибуток. У зв'язку з цим, відновлення на державному рівні пільги з податку на прибуток для організацій, що здійснюють благодійну діяльність, стало б реальним стимулом до збільшення соціальної активності бізнесу.

У країнах Заходу набула поширення практика етичного інвестування (соціально відповідального інвестування), яка передбачає, що фінансові установи вкладають капітали в компанії, що відповідають критеріям КСВ. Соціально відповідальне інвестування (socially responsible investing, ethical investing) – процес прийняття інвестиційних рішень, що враховує соціальні та екологічні наслідки інвестицій. У його основі лежить вивчення і виділення в якості прийнятних об'єктів для інвестування компаній, що задовольняють визначеним критеріям корпоративної соціальної відповідальності, під якою розуміється відкрита і прозора ділова практика, що базується на етичних цінностях, повазі до своїх співробітників, акціонерів і споживачів, а також турботі про навколишнє середовище. Іншими словами, це напрямок пов'язаний з так званими «портфельними інвестиціями». В основі соціально відповідального інвестування лежить так звана концепція потрійного підсумку («triple bottom line»), суть якої полягає в тому, що при оцінці інвестиційного проекту інвестором враховуються не тільки майбутні фінансові результати, але і те наскільки соціальною, екологічною та етичною є діяльність компанії [4, С. 67]. Фахівці з корпоративного менеджменту, залучені в США і країнах Західної Європи в розвиток і просування концепції КСВ, розрізняють три стратегії соціально відповідального інвестування (СВІ): а) відбір і просювання інвестиційного портфеля (Screening); б) відстоювання інтересів акціонерів (Shareholder Advocacy); в) інвестиції в розвиток місцевих спільнот (Community Investing) [3, С. 8];

Перша стратегія (Screening) – це відбір для інвестиційного портфеля цінних паперів тих компаній, діяльність яких відповідає певним соціальним, етичним або екологічним критеріям. Відбір компаній для інвестування проводиться на основі аналізу як фінансових, так і нефінансових критеріїв – соціальних, екологічних або етичних. В рамках даної стратегії діє більшість учасників ринку, застосовуючи для соціального та екологічного аналізу компанії бази даних організацій, що спеціалізуються на дослідженнях в області СВІ.

При реалізації стратегії «відбору» використовується два основних принципи:

- Цільовий позитивний вибір – полягає в цільовому пошуку цінних паперів тих компаній, які своєю діяльністю, продукцією та послугами демонструють позитивний вплив на розвиток суспільства і вносять позитивний внесок в охорону навколишнього середовища;
- Виключення (фільтрація) – полягає у виключенні зі списку розглянутих для інвестування компаній тих, продукція, послуги та ділова практика яких суперечать соціальним, етичним або моральним цінностям інвестора.

Основний недолік застосування фондами методу screening в тому, що інвестори не завжди можуть збагнути, чому та чи інша компанія входить або не входить в портфель фонду. У зв'язку з цим, багато хто може вважати, що соціально відповідальна спрямованість фонду – звичайний рекламний трюк, створений для залучення інвесторів на тлі високої конкуренції. Можливо, у деяких фондах це дійсно так, але, по суті, це проблема, яка виникає внаслідок неоднозначності поняття соціальної відповідальності. Тому формування серед учасників ринку єдиних критеріїв і стандартних підходів до оцінки соціально відповідальних компаній, а також вимога більш повного розкриття фондами своєї методики соціального і екологічного аналізу компаній, пояснення свого вибору дозволять фондам бути більш чесними з інвесторами, краще відповідати їх очікуванням, хоча і не знімуть до кінця можливих розбіжностей в оцінках етичності деяких компаній.

Друга стратегія (Shareholder Advocacy) – це дії соціально-відповідальних інвесторів, вживаються ними в ролі акціонерів компаній, включаючи участь у діалозі з менеджментом по соціальним, екологічним та етичним аспектам, а також у виробленні та голосуванні по резолюціям через довірених осіб. Активні дії акціонерів спрямовані на зміну соціальної, екологічної політики компанії, поліпшення корпоративного управління шляхом впливу на менеджмент компанії через обговорення конкретних проблем і участь у зборах акціонерів.

Третя стратегія (Community Investing) являє собою незначну за обсягами, але важливу стратегію, на відміну від двох попередніх, спрямовану не на поліпшення корпоративної практики, а на суспільний і соціальний розвиток. Фінансові інститути громадського інвестування надають кредити і позики підприємствам малого бізнесу, венчурним компаніям, фінансують будівництво доступного житла, освітніх, установ охорони програм.

Розвиток усіх трьох стратегій вимагає постійних, добре організованих і упорядкованих зусиль і тимчасових витрат на вивчення корпоративної політики і ділової практики різних компаній, що виявляється важко зробити соціально відповідальним інвесторам. Тому стали виникати і розвиватися відповідні інститути-посередники – різноманітні соціально відповідальні взаємні інвестиційні фонди (СВВІП). Їх діяльність значно спростила прийняття рішень інвесторами про вкладення своїх коштів. Цими фондами розроблені і набули широкого поширення різноманітні принципи, фільтри і підходи до реалізації зазначених стратегій.

Тенденції розвитку соціально відповідального інвестування в розвинених країнах показують, що ця діяльність знаходиться в стані бурхливого розвитку. У мотивації соціально відповідального інвестування велику роль відіграє вплив інвесторів на компанії, їх можливість безпосередньо, через інструменти фінансового ринку або в якості акціонерів, впливати на вартість і розвиток корпорації, а також важливість громадської

думки, інформованість стейк-холдерів бізнесу шляхом публікації соціальної звітності, висновків соціального аудиту і присвоєння рейтингу компанії. Складання рейтингу компаній здійснюється за параметром соціальної відповідальності – технологіям, що перетворює громадську думку в реальну силу, здатну впливати на прийняття рішень. Так, розрізняють наступні фондові індекси (Domini Social Index (DSI) 400, Nasdaq Social Index, FTSE4Good, Dow Jones Sustainability Index), зважені по капіталізації індексу компаній, відібраних за допомогою соціальних і екологічних критеріїв. Соціально відповідальна діяльність приносить певні вигоди компаніям. До таких вигод відносять: поліпшення фінансових показників; скорочення операційних витрат; покращення іміджу та репутації; підвищення продажів і лояльності споживачів; зниження плинності кадрів, підвищення лояльності персоналу, підвищення мотивації співробітників; скорочення тиску з боку наглядових органів; доступ до капіталу.

Висновки та пропозиції. Таким чином, видно, що продумана політика соціальної відповідальності впливає практично на всі ключові показники успішності компаній. В нашій країні поки цей взаємозв'язок не так очевидний, проте присутні стійкі тенденції до того, що найближчим часом соціально-відповідальні компанії отримають більше переваг на ринку, ніж компанії з традиційним підходом до взаємин із суспільством. Особливо, це стосуватиметься високо-конкурентного сектора споживчих товарів і послуг, а також у чималому ступені компаній, що займаються природними ресурсами, де розташування населення і влади буде грати важливу роль в отриманні контрактів на розробку родовищ. Бізнес, який ігнорує вимоги суспільства, нестійкий і вразливий. У підсумку можна сказати, що соціальні інвестиції, будучи основною формою реалізації корпоративної соціальної відповідальності, роблять позитивний вплив на діяльність компанії.

Список використаних джерел:

1. Бондаренко А.В. Соціальне інвестування як фактор забезпечення соціально-економічного розвитку держави /А.В. Бондаренко, Л.О. Омелянович// Вісник Донбаської національної академії будівництва і архітектури. – 2009. – № 5(79). – С. 201–203.
2. Бланк І.А. Основи інвестиційного менеджменту. /І.А. Бланк. – К.: Ельга-Н, Ніка-Центр, 2001. – 536 с.
3. Майбуров И. Эффективность инвестирования и человеческий капитал в США и России /И. Майбуров// МЭИМО. – 2004. – № 4. – С. 3-10.
4. Шибаета Н.А. Методы оценки эффективности социальных инвестиций /Н.А. Шибаета// Проблемы управления. – 2008. – № 3. – С. 64–68.

Ключові слова: інвестиції, соціальні інвестиції, соціальні фонди, корпоративні фонди, благодійність.

Ключевые слова: инвестиции, социальные инвестиции, социальные фонды, корпоративные фонды, благотворительность.

Keywords: investment, social investment, social funds, corporate funds, charity.

УДК 125.477

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОГРАМНО-ЦІЛЬОВОГО ПЛАНУВАННЯ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

Заріцька Я.О., аспірант, Черкаський державний технологічний університет, м. Черкаси

Заріцька Я.О. Зарубіжний досвід реалізації програмно-цільового планування на державному рівні.

Досліджено закордонний досвід використання та реалізації програмно-цільового планування на державному рівні. Визначено моделі державного регулювання економіки, які об'єднані за територіальною ознакою: європейська, представниками якої є Франція, Німеччина, Швеція та ін.; азіатська, пов'язана з Японією, Південною Кореєю і американська модель – США, Канада. Розглянуто еволюцію програмно-цільового бюджетування в США. Виділено наступні етапи: 1) Програмно-цільовий бюджет Performance Budget, 1949-1962р. 2) В 1962 р. система розподілу ресурсів за цілями (Planning – Programming – Budgeting), яка дозволяла порівнювати альтернативні способи виконання поставлених завдань і вибирати найкращий. 3) Управління по цілям – Management by Objectives (MBO), результат - підвищення відповідальності всіх співробітників міністерств за досягнення цілей, що стоять перед їх організацією. 4) Розробка бюджету на нульовій основі – Zero-Based Budgeting (ZBB). 5) Державний закон «Про оцінку результатів діяльності державних установ» – Government Performance Results Act (GPRA), прийнятий в 1993 р. Особливості загальнодержавного економічного планування в Японії в тому, що розробляються довгострокові державні програми, відомі як комплексні плани національного розвитку. Вони формально не є законами, а містять прогнози та рекомендації уряду. Проаналізовано використання в США інструменту централізованого планування, як державне замовлення.